

Conflicte toponímic a Catalunya, encara ara. La reforma ortogràfica del català (1913) i els noms dels municipis

Place names conflict in Catalonia, even today. The spelling reform of the Catalan language (1913) and the name of municipalities

per Jesús Burgueño

Geògraf. Universitat de Lleida

RESUM:

A començaments del segle xx, els noms oficials dels 1.073 municipis catalans tenien un origen lingüístic divers. Al costat de deformacions i castellanitzacions flagrants, la major part dels noms presentaven antigues grafies catalanes. El procés de modernització de la llengua catalana (*Normes ortogràfiques* de 1913) va dur a una progressiva actualització de les grafies. La Mancomunitat va fer-ne una primera adaptació (1918), però la reforma de la Generalitat i Pompeu Fabra (1933) va ser més ambiciosa. Finalitzada la dictadura, la recuperació de l'autogovern va permetre oficialitzar les grafies catalanes definides en temps de la República. Actualment, l'Estat accepta i empara una sola forma oficial per als topònims de Catalunya. Darrerament, però, algunes pàgines web tornen a emprar les antigues grafies i apliquen fórmules bilingües absurdes.

PARAULES CLAU:

Toponímia, Catalunya, castellanització, normalització lingüística, Viquipèdia.

ABSTRACT:

In early 20th century, the official names of the 1.073 Catalan municipalities had a different linguistic origin. On one side, there were some deformations and translations into Spanish; on the other, the majority of names were simply in old Catalan language. The modernization of the Catalan language (orthography from 1913) produced updating correct spelling. The Union of the four provinces (Mancomunitat) allowed to make a first upgrade (1918), but the reform of the autonomous government (Generalitat) and the philologist Pompeu Fabra (1933) was stronger. At the end of the dictatorship of Franco, the recovery of self-government allowed to formalize the names defined during the Republic. Currently, Spain accepts and protects one only official form of Catalan place names. However, lately some websites reused the former names and apply bilingual and senseless names.

KEY WORDS:

place names, Catalonia, language interference, linguistic normalization, Wikipedia.

Introducció

Des de la dècada dels vuitanta del segle passat, a Catalunya només hi ha una forma oficial dels topònims que designen els municipis. Òbviament, aquesta to-

ponímia major és en català i, en el cas de l'Aran, en occità. L'Estat espanyol assumeix aquest criteri i els seus organismes, tant estadístic (Institut Nacional d'Estadística, INE) com cartogràfic (Institut Geogràfic Nacional, IGN), només empen les denominacions oficials. Tanmateix, en determinats àmbits privats, a vegades molt visibles gràcies a Internet, encara trobem denominacions bilingües o, suposadament, castellaneres. Un exemple, força penós, el trobàvem fins fa poc en la cartografia de ViaMichelin, que presentava formes «bilingües» tan inútils com Sant Feliu de Guíxols / San Felú de Guixols o Tarragona/Tarragona (!). Afortunadament aquest disbarat ha estat esmenat darrerament, si bé a hores d'ara encara hi resta la fórmula doble Vic/Vich.¹

FIGURA 1

Font: <http://www.viamichelin.es/web/Mapas-Planos> (consulta: 11 de setembre de 2016).

Ens ha semblat, doncs, que era pertinent fer una reflexió sobre la suposada toponímia castellana de Catalunya. Vagi per davant el reconeixement de la plena legitimitat de les formes Gerona, Lérida i (en un altre àmbit) Perpiñán, de les quals ens sembla innecessari prescindir en textos redactats en castellà, encara que, quan el topònim apareix aïllat, com és el cas d'un mapa, calgui prioritzar les for-

1. I a les Illes Balears, Eivissa/Ibiza. Al País Valencià sí que hi ha 33 municipis amb doble denominació oficial, als quals ViaMichelin n'afegeix d'altres.

mes autòctones. No pretenem fer un estudi erudit sobre quins noms de ciutats de Catalunya tenen una forma antiga i ben arrelada en castellà, però creiem que la llista no seria gaire llarga si el requisit fos atribuir-los una antiguitat de més de dos segles i mig.²

Fins a la Nova Planta, les institucions catalanes no van emprar altra cosa que topònims genuïnament catalans. És cert que algunes formes gràfiques d'aleshores ara ens semblen mal escrites o fins i tot castellanitzades.³ Però cal entendre que la toponímia de començaments del segle XVIII és fruit de l'evolució endògena de la pròpia llengua catalana, mal que fos sota la influència d'una llengua amb més prestigi i expansió, com ho era el castellà. En aquest sentit, en una recerca sobre l'oficialització de la toponímia municipal catalana arribem a la conclusió que el 75% dels noms oficials a mitjan segle XIX presentaven una clara continuïtat amb les formes gràfiques usuals abans del procés de castellanització i centralització derivat de la Nova Planta.⁴ Amb ulls del segle XXI, formes com *Bañolas*, *Figueras* o *Vich* ens poden semblar estranyes, però el cert és que concorden (o són admissibles com a resultat d'una combinació de possibilitats) amb les fonts disponibles dels segles XVII i primeres dècades del XVIII. En el quadre 1 en posem uns quants exemples; només hi figura una forma netament castellanitzada: el borbònic (i oblidat) *Vique*.

L'oficialització de determinades formes dels topònims avança amb la construcció de l'estat modern. El nomenclàtor de 1789⁵ en fou un primer assaig remarcable. A mitjan segle XIX és obligat fer esment del *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España* de Pascual Madoz, en 16 volums (1845-1850). Però l'oficialització definitiva de determinades formes toponímiques vindrà de bracet dels censos i nomenclàtors de població contemporanis, elaborats per l'Estat a partir de 1857.

2. Sí que té arrelament *Urgel*, i per això seria admissible una versió castellana de la Seu d'Urgell, però aquest topònim ha tingut moltes versions històriques. En mapes antics redactats en castellà trobem *Asseu* i *Aseu de Urgel* (Borsano), *La Seu de Urgel*, *Seu d'Urgel*, *la Seu de Urgel*, *la Seo de Urgel*... El nomenclàtor de 1789 i la subdivisió en partits judicials de 1834 empren *Seo de Urgell*. Atesa la pluralitat de solucions, és dubtós que calgui emprar en castellà una forma diferent de l'oficial catalana.

3. Encara que avui ens sobti, la forma *Gerona* era perfectament catalana. Per exemple l'empra Josep Ullastra cap a 1753, el qual en la seva gramàtica «per a correctament parlar i escriure [..] la llengua cathalana» es declarava «oriúnd de la vila de Bañolas, del bisbad de Geróna». J. ULLASTRA, *Grammatica cathalana*, Barcelona, Fundació Mediterrània, 1980, 1.

4. J. BURGUEÑO, «Castellanización y afrancesamiento de los nombres de los municipios catalanes», *Estudios Geográficos*, 283, 2017, 633-656.

5. [F. J. DE SANTIAGO PALOMARES (ed.)], *España dividida en provincias e intendencias, y subdividida en partidos, corregimientos, alcaldías mayores, gobiernos políticos y militares, así realengos como de órdenes, abadengo y señorío. Obra formada por las relaciones originales de los respectivos intendentes del Reyno, a quines se pidieron de orden de S. M. por el Exmo. Sr. conde de Floridablanca, y su ministerio de Estado en 22 de marzo de 1785*, Madrid, Impr. Real, 1789, 2 vol.

QUADRE 1
Evolució històrica d'una mostra de topònims

<i>Vrients</i> 1604	<i>Peguera</i> 1632	<i>Serra i Postius</i> ca. 1714	<i>Cadastr</i> 1717	<i>Aparici</i> 1720	<i>Nomenclàtor</i> 1860	<i>Mancomunitat</i> 1918	<i>Generalitat</i> 1933
Bañoles	Banyoles	Banyolas	Banyolas	Banyoles	Bañólas	Banyoles	Banyoles
Figueres	Figueras	Figeras	Figueras	Figueres	Figueras	Figueres	Figueres
Guissona	Guissona	Guissona	Guissona	Guissona	Guissona	Guissona	Guissona
Moya	Moya	Moyá	Moyá	Moyà	Moyá	Moyà	Moià
Monblanc	Monblanch	Montblanch	Monblanch	Monblanch	Montblanch	Montblanch	Montblanc
S. Boy	Sant Boy de Luçanes	S. Boy de Llusanés	S. Boy de Llusanés	S. Boy	San Boy de Llusanés	Sant Boy de Llusanès	Sant Boi de Lluçanès
S. Vicens	Sant Vicens de Caldes	S. Vicens de Caldes	-	S. Visens	Sant Vicens dels Calders	Sant Vicens de Caldés	Sant Vicenç de Calders
Senauja	Sanahuja	Sanauja	Sanahuja	Sanahuja	Sanahuja	Sanahuja	Sanatija
Terrassa	Terrassa	Tarrasa	Terrassa	Tarrasa	Tarrasa	Terrassa	Terrassa
Vich	Vich	Vich	Vich	Vique	Vich	Vich	Vic

Fonts: elaboració pròpia a partir de J. B. Vrients, autor del mapa *Nova Principatus Cataloniae descriptio*; Lluís de Peguera, autor de *Practica, forma y stíl de celebrar Cortes generals en Catalunya*; Pere Serra i Postius, autor del manuscrit *Catalogo de todas las ciutats, vilas y llocs del Principat de Cataluña*, conservat a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona; *Yndice* del cadastre que es conserva a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (Hisenda, Volums, Inv. 5, núm. 2252); Josep Aparici, autor del mapa *Nueva descripción geográfica del Principado de Cataluña*; *Nomenclàtor*,⁶ Mancomunitat;⁷ Generalitat.⁸

Per la banda catalana, a mesura que el procés de recuperació i normativització de la llengua avanci durant la Renaixença, progressivament hi haurà estudiosos que percebran un grau variable d'incorrecció ortogràfica en les formes toponímiques oficials i en proposaran l'actualització i la correcció en el català de l'època. Un dels primers testimonis de l'existència d'aquesta percepció d'allunyament entre la forma oficial i la genuïna catalana el trobem en el mateix nomenclàtor de població de 1860. Com que les instruccions per elaborar-lo demanaven que, a banda del nom oficial del municipi, s'hi consignessin també «los demás que tenga»,⁹ els redac-

6. J. BURGUEÑO, *Nomenclàtor que comprende las poblaciones... de España (1860)*. Edició de la informació referida a les terres de parla catalana, Barcelona, Societat Catalana de Geografia, 2014.

7. MANCOMUNITAT DE CATALUNYA, *Nomenclàtor de les ciutats, vilas i pobles de Catalunya*, Barcelona, Impr. Casa de Caritat, 1918.

8. GENERALITAT DE CATALUNYA, *Divisió territorial. Estudis i projectes. Nomenclàtor de municipis*, Barcelona, Llibreria Bosch, 1933, 341-367.

9. BURGUEÑO, *Nomenclàtor...*, 89.

tors de la província de Barcelona (rarament els de Girona o Lleida, i mai els de Tarragona) a l'entrada referida al nucli cap de municipi, hi afegiren la versió *correcta* catalana (si n'hi havia), a més d'alguna variant igualment catalana, com ara: Buadella/Boadella, Lavid/Lavit, Omells/Aumells, Palafrugell/Palafurgell, Palmerola/Pumarola, Riumors/Rimors, Santa María de Corcó / El Esquirol, Sardanyola/Cerdanyola, Senmanat/Santmanat, Tabescan/Tabascan, Ullastrell/Ustrell o Viladásens/Viladases/Viladesens. En el quadre 2 apuntem algunes de les dobles versions (castellà/català) més significatives; la major part són hagiòtopònims.

QUADRE 2
Alternatives catalanes als topònims oficials en el nomenclàtor de 1860

<i>Oficial</i>	<i>Català</i>
Caldas de Estrach	Caldas d'Estrach o Caldetas
Castellar de Nuch	Castellar den Huch
Castillo de Aro	Castell de la Vall de Aro
Masías de San Pedro de Torelló	Masías de Sant Pere de Torelló
Orgañá	Organyá
Prats de Llusanés	Prats de Llussanés
San Acisclo de Vallalta	Sant Iscle de Vallalta
San Adrian de Besós	Sant Adriá de Besós
San Baudílio de Llobregat	Sant Boy de Llobregat
San Fructuoso de Bágés	Sant Fructuós de Bágés
San Gervásio de Cassólas	Sant Gervasi de Cassólas
San Lorenzo de Hortons	Sant Llorens d'Hortons
San Quírico Safaja	Sant Quirse Safaja
San Vicente de Horts	Sant Vicens dels Horts
Santa Eulália de Ronsana	Santa Eulària de Ronsana
Santa Susana	Santa Susagna
Tarrasa	Tarrassa
Terrasola	Terrassola
Villafranca del Panadés	Vilafranca del Panadés
Villalba Saserra	Vilalba Sa-serra
Villanueva y Geltrú	Vilanova y la Geltrú

El nomenclàtor de 1860 corresponent a la província de Barcelona (l'única on s'observa una exquisida cura lingüística) confirma la percepció, al segle XIX, de la

major part de la toponímia oficial com a genuïna catalana, perquè tret de castellanitzacions òbvies com les suara indicades (les *villas* i els noms de sants), no s'hi proposava cap alternativa a la denominació oficial.

Ens podem preguntar quina gramàtica catalana tenien present les formes autòctones proposades en el nomenclàtor barceloní. Per cronologia hi apuntem una hipòtesi: només tres anys abans de l'operació estadística del nomenclàtor, Pau Estorch i Siqués, soci corresponsal de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, havia publicat la seva *Gramàtica de la llengua catalana*.¹⁰ En aquesta obra trobem dues característiques bàsiques coincidents amb els exemples aportats: la formació del plural en *-as* i l'ús d'apòstrof (inusual el segle XVIII). En tot cas, la redacció del nomenclàtor és anterior a la recuperació del plural en *-es*, propugnada per Marià Aguiló.¹¹

En la primèria del segle XX hi ha diverses obres que permeten valorar el progressiu allunyament entre la toponímia considerada catalana correcta i les formes oficials, establertes cent o dos-cents anys enrere. En trobem un primer registre exhaustiu en el *Diccionari de la llengua catalana* d'editorial Salvat, dirigit per Cels Gomís i publicat en tres volums (1904-1910), i que inclou mapes de totes les comarques.¹² Seguidament, hi ha la monumental *Geografia general de Catalunya* dirigida per Carreras Candi (1908-1918). Ara bé, com a primera aproximació a la qüestió, n'hi ha prou d'observar la toponímia present en el primer mapa de Catalunya de gran format publicat íntegrament en català, obra del pedagog Francesc Flos i Calcat el 1906.¹³ Hi trobem alguns noms que han estat depurats d'acord amb l'etimologia (Penadés, Terrassa, però encara Mollerusa), per bé que hi romanen els plurals en *-as* (Banyolas, Borjas, Figueras, Ribas, Rosas) i també les grafies tradicionals amb *y* (Lleyda, Moyà) i *b* final (Hostalrich, Montblanch, Vich).

L'establiment d'una forma ortogràfica catalana moderna per als topònims dels pobles i ciutats del Principat va ser una feina desenvolupada fonamentalment en la vintena d'anys que van de 1913 a 1933, primer amb la Mancomunitat i després amb la Generalitat. Els apartats següents miren d'aclarir la cronologia del canvi, avaluar-ne la dimensió real i destriar-hi el pes relatiu de les dues tongades de renovació.

L'etapa de la Mancomunitat: el nomenclàtor de 1918. Una toponímia encara parcialment al marge de la reforma ortogràfica

El 1907 la Diputació de Barcelona crea l'Institut d'Estudis Catalans, i el 1913 s'aproven les *Normes ortogràfiques*. Els topònims són, però, un material molt sensible, i per això no tots els participants en la redacció de la normativa eren parti-

10. En cap cas no hi podia haver intervingut Pere Labèrnia, autor del *Diccionari de la llengua catalana ab la correspondència castellana y llatina*, amb primera edició de 1840, perquè precisament morí el 1860.

11. M. SEGARRA, *Història de l'ortografia catalana*, Barcelona, Empúries, 1985, 183.

12. J. BURGUEÑO, *Història de la divisió comarcal*, Barcelona, R. Dalmau Ed., 2014, 63.

13. <http://cartotecadigital.icgc.cat/cdm/singleitem/collection/catalunya/id/1576/rec/1>.

daris de traslladar automàticament les innovacions ortogràfiques als noms de lloc. En aquest aspecte, traspua clarament com divergien en opinió mossèn Alcover i Pompeu Fabra. En els primers esborranys de les normes s'exceptuava la seva aplicació a la toponímia: «Resten fora de l'alcanç d'aquestes regles els noms geogràfics i cognoms estrangers. Pels noms geogràfics i cognoms nacionals s'adoptarà en general la grafia tradicional».¹⁴ Finalment s'arribà a una posició més oberta al canvi, en forma de moratòria: «Aquestes normes no afecten els noms propis geogràfics, que han de ser objecte d'un estudi especial».¹⁵

Tanmateix, la Mancomunitat necessitava una pauta ortogràfica sobre quina havia de ser la grafia correcta i genuïna en català dels municipis del país. Aquesta tasca s'encomanà a la Secció Filològica de l'IEC, presidida per Antoni M. Alcover, i va donar lloc a la publicació, l'any 1918, de l'opuscle *Nomenclàtor de les ciutats, viles i pobles de Catalunya*. És un llibret estrany, perquè a la portada no figura el nom de la Mancomunitat de Catalunya, ni de l'IEC ni de ningú, encara que sí que hi ha l'escut de la Mancomunitat i el nom de la institució apareix en l'encapçalament de les pàgines. Ningú no signa el text introductor. Sembla un producte sobtat, estroncat en l'edició. Entenem que això s'explica per la sonora ruptura d'Alcover amb l'IEC, materialitzada amb la publicació al seu *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, de 1918-1919, de «tres manifestos contra l'Institut d'Estudis Catalans i principalment contra Puig i Cadafalch, Pompeu Fabra, Francesc Cambó i Josep Carner».¹⁶ El nomenclàtor es va arribar a publicar, però no s'hi ha fet mai gaire esment,¹⁷ en part perquè, com veurem, aviat va quedar desfasat.

L'autor anònim del pròleg justificava la necessitat de disposar d'una relació de noms de lloc:

Cada departament francès i cada cantó suís té el seu diccionari de noms de lloc elaborat davant dels documents dels arxius departaments i cantonals i de la denominació que avui els dóna el poble. Aquests diccionaris monogràfics han prestat a França un servei incomparable per a la confecció del preciós *Dictionnaire de Postes*, que ha esdevingut el nomenclàtor oficial. L'oficialitat d'aquest *Dictionnaire* ha contribuït d'una manera efecacíssima a la unificació ortogràfica dels noms de les ciutats i viles, consagrant llur grafia, sia bona, sia desencertada. L'Estat [espanyol] també té els seus nomenclàtors, però en llur preparació s'ha procedit d'un manera tan desballestada, que els noms catalans hi compareixen ben sovint amb la forma i grafia capgirades, esdevenint inintel·ligibles. Hauria esta una llàstima admetre sense revisió aquests registres, que anaven a consagrar definitivament grafies deplorables,

14. SEGARRA, *Història ...*, 319.

15. SEGARRA, *Història ...*, 334.

16. F. de B. MOLL, «Mossèn Alcover i l'onomàstica», *Aspectes marginals d'un home de combat*, Barcelona, Curial, 1983, 34-39.

17. Sí que el destaca el geògraf Francesc Nadal a F. NADAL i L. URTEAGA, «La toponímia», dins *Atles topogràfic-històric de Catalunya 1:50.000. Primeres edicions dels fulls de Catalunya del Mapa Topogràfic de Espanya*, Barcelona, Institut Cartogràfic de Catalunya, 2012, 50.

com ho ha fet el *Dictionnaire de Postes* per a la veïna contrada del Rosselló, on la grafia acastellanada i oficial del temps de l'ocupació [!] s'ha mesclat amb la fonètica catalana i amb l'ortografia francesa actual. [p. 3.]

L'autor feia tota una declaració de veneració i lleialtat envers la grafia tradicional dels topònims:

I és una cosa tan important conservar la grafia autèntica i tradicional del nom de lloc! El nom de lloc és com una paraula sagrada, és com el nom d'un ésser superior, en pronunciar el qual amb respecte, fem acatament a la mateixa cosa. [p. 4.]

De la qual cosa es deriva implícitament la voluntat d'exceptuar parcialment la toponímia de les normes, tot afirmant la...

[...] transcendència que té per a Catalunya de posseir un NOMENCLÀTOR que unifiqui definitivament la grafia dels noms de localitats conformant-la amb la tradició secular i refrendant-la amb l'ús quotidià. La llengua parlada és una constant creació que està en el domini de tothom. El nom de lloc, en canvi, pertany al domini individual i mereix tot acatament. D'aquí el respecte que es té, en totes les llengües, a les grafies tradicionals dels noms de lloc. [p. 6.]

Els aspectes de la norma que sí que es van generalitzar (cal deduir que gaudien de ple consens) van ser l'ús del plural *-es*, el dígraf *ny*, les *ss* i *ç*, l'apòstrof i la dièresi. També es recuperaven alguns articles absents dels noms oficials i s'esmenaven nombroses deformacions ortogràfiques: per exemple, es recuperava la *-t* de *mont*, es determinava la vocal etimològica en casos de neutralització vocàlica, s'aclarien molts casos d'ús de *b* o *v*, de *s-* o *c-*, etc. Naturalment es van redreçar totes les traduccions i les adaptacions barroeres al castellà, que afectaven especialment els hagiòtopònims, però també les *villanueva*, *villafranca*, *castillo*, etc.

En altres aspectes, en canvi, l'ortografia emprada coincidia plenament amb l'oficial d'aleshores, o bé no se n'allunyava gaire. Val a dir que en totes les comparacions deixem de banda el tipus d'accent (sí que hi resseguim, però, l'ús de dièresi, apòstrof i guionet), i tampoc no prenem en consideració els additaments apareguts en data posterior a 1918 (del tipus Pinell *de Solsonès*).¹⁸ És clar que el document defensa l'ús de la *-ch* i els usos tradicionals de la *y*, trets inequívocament alcoverians. Concretament es ratifica la grafia oficial estatal en els casos següents, en contra del que defensaria, quinze anys després, la comissió de Pompeu Fabra:

18. J. BURGUEÑO i A. AUBET, «Les reformes de la toponímia municipal impulsades per la Real Sociedad Geográfica (1916) i la Generalitat de Catalunya (1933). Crònica d'una errada ortogràfica: el Pinell... de Brai?», *Treballs de la Societat Catalana de Geografia* 82, 2016, 35-68.

- BARCELONA: Argensola, Barbarà, La Bola, Bruch, Castellar de Nuch, Castellter-sol, Esparraguera, Caldes d'*Estrach*, Fogàs (de Tordera i de Montclús), Gayà, Llinàs del Vallès, Lliassà (de Munt i de Vall), Molins de Rey, Moyà, Orsavinyà, Pachs, Palausolitar, Puigdalba, Prats de Rey, La Quart, Rellinàs, Salavinera, Santa Coloma de Gramanet, Santa Maria de Marlés, Sardanyola, Serchs, Teyà, Vich i Viloví. S'hi poden afegir els hagiòtopònims que conservaven el complement determinatiu tradicional: Sant Martí de Torruella, Sant Pere de Riudevittles, Sant Sadurní de Noya i Santa Eulària de Ronsana.¹⁹
- GIRONA: Baget, Bagur, La Bajol, Buadella, Campllonch, Capsech, Cassà de la Selva, Ciurana, Corsà, Cruilles, Flassà, Gombreny, Hostalrich, Isòbol, La Junquera, Juyà, Lladó, Llanàs, Llassà, Maranges, Masarach, Massanet (de Cabrenys i de la Selva), Mayà, Montràs, Parlabà, Port-Bou, Sant Privat de Bas, Santa Coloma de Farnés, Tarabaus, Urtg, Urús, Vilademat, Vilahur, Vilasacra, Viure i Vulpellach. Igualment els complements dels hagiòtopònims: Sant Feliu de Buxalleu i Sant Martí de Llèmana.
- LLEIDA: Albatàrrech, Arabell, Aransa, Arcabell, Aynet de Besan, Aytona, Bahent, Bell-lloch, Bellvehí, Castellàsens,²⁰ Espluga Calva, Estach, Estahon, Aneu (en el cas d'Esterrí), Florejachs, Freixanet, Gausach, Mayals, Mollerusa, Nalech, Ortoneda, Parròquia d'Ortó, Pobleta de Bellvehí, Pons, Puigvert (ambdós), Rialp (ambdós), Sanahuja, Serch, Sidamunt, Sudanell, Tahús, Torre de Capdella,²¹ Torreserona, Tuxent i Vilach.
- TARRAGONA: Arbós, Barbarà, Bellvey, Cabacés, Capafons, Capsanes, La Cènia, Ciurana, Llorach, Marsà, Montblanch, Montreal, Montroig, Pinell de Bray, Pobra de Masaluca, Roda de Barà, Sarreal, Senant, Vallfogona de Riucorp, Vilaseca, Vilavert i Villalba.²²

Unes altres grafies, tot i que diferien de la forma oficial, tampoc no concordaven amb les que serien aprovades per la Generalitat el 1933, d'acord amb les normes de l'Institut, o bé amb el criteri vigent avui en dia, establert amb posterioritat:

- BARCELONA: Ayguafreda, Folgaroles, Llussà, els determinatius Capcentelles (Sant Fost), Llussanès (Prats, Sant Agustí), Montbuy (Caldes i Santa Margarida) i Sessayoles (Sant Martí), així com les advocacions Sant Boy (de Llobregat i de Llussanès), Sant Fruytós de Bages, Sant Vicens (de Castellet, de Lllavaneres, de Torelló i dels Horts) i Santa Eulària (de Riuprimer i de Ronsana).

19. I encara s'hi poden afegir Olesa de Bonesvalls i Ullastrell, perquè la comissió de 1933 va proposar, respectivament, les formes Oleseta i Ustrell.

20. El cens de 1910 era el primer que registrava Castellàsens.

21. Forma tradicional que l'Ajuntament encara reivindica en contra del criteri de l'IEC establert el 1933 (Cabdella).

22. Aquesta grafia acastellanada no és una errada casual, perquè té entrada al *Diccionari català-valencià-balear*, i en el full de Gandesa (inèdit, prova d'impremta de 1935) del mapa 1:100.000 figura com a Villalba d'Arcs.

- GIRONA: Ayguaviva, Bellcayre, Bascanó, Frexenet, Massanes, Palau de Santa Eulària, Palol de Reverdit, Queralps, Quexans, Sant Esteve de Bas, Santa Llogaya d'Algama, Tosses, Vall-llobrega i Vilamacòlum,
- LLEIDA: Ager, Alcarraç, Alçamora, Alfeç, Alguayre, Aransa, Areu, Arseguel, Baccella, Lavança (ambdós), Bellcayre, Casteldàsens, Ellar, Ferrera, Granyenella, Jossa, Llessuy, Lleyda (afectant també Artesa i Montoliu), Masalcoreig, Meyà (Santa Maria i Vilanova), Montanicell, Montgay, Montrós, Olmellons, Olmells de Nagaya, Puigròs, Santalinya, Sapeyra, Torroja, València d'Aneu i Villech.²³
- TARRAGONA: Ayguamúrcia, Brafim, Ribaroja, Salamó,²⁴ Torre de Fontalbella, Sant Vicens de Caldés i Vilarodona.²⁵

Cal destacar l'abundància de topònims mancats d'article (fins i tot alguns el duïen en la forma oficial i van haver de ser recuperats el 1933), particularment a les províncies de Tarragona i Lleida; així trobem: Geltrú, Fatarella, Pobla de Segur,²⁶ etc.

Comptat i debatut, els topònims que el nomenclàtor de la Mancomunitat de l'any 1918 va fer oficials (en català) exactament amb la grafia actual (quan aquesta difereix de la que aleshores emprava l'Estat) són una minoria, una cinquena part del total de les denominacions existents el 1918: 217 d'un total de 1.073. És clar que moltes grafies oficialitzades per la Mancomunitat ja gaudien d'un consens ampli en les publicacions catalanes: per exemple, Girona i Terrassa figuren en el mapa esmentat de Flos i Calcat de 1906. D'entre les capitals de comarca només cal esmentar com a formes *noves* Banyoles i Figueres. Uns altres 152 municipis (14%) presenten al nomenclàtor una fórmula que podem anomenar provisional o intermèdia, diferent tant de la versió oficial estatal com d'allò que va proposar la comissió de la Generalitat. La major part dels municipis (704, el 65,6%) conservaven la grafia tradicional emprada per l'Estat, si en descomptem la forma d'accentuació. Per províncies, al parer dels experts de la Mancomunitat (possiblement d'acord amb la diferent profunditat de la recerca documental que fins aleshores havien fet), Tarragona tenia la toponímia oficial més vàlida (74% de continuïtat), mentre que la més deficient corresponia a Girona (60%).

23. Considerem una errada d'impremta *Valamitjana* en comptes de *Vilamitjana*.

24. Tal com assenyala Joan Coromines (J. COROMINES, *Onomasticon Cataloniae*, Barcelona, Curial - La Caixa, 1997, VII, 24), *Salamó* és l'única forma popular i antiga del nom d'aquest poble tarragoní. No n'hem trobat la forma oficial actual en cap document anterior a 1860; no s'entén, doncs, la involució de criteri efectuada el 1933.

25. Possiblement sigui una errada d'impremta *Ballmunt* en comptes de *Bellmunt* (el de Lleida figura correctament), però l'hem comptabilitzat tot suposant que va ser un canvi deliberat.

26. Quan el 1933 la Generalitat va adoptar la forma amb article, l'Ajuntament pellarès manifestà la seva oposició amb el poc convincent argument que «reportaria innombrables perjudicis i pertorbació en el tràfic comercial i general de la població». La comissió presidida per Pompeu Fabra va reafirmar la proposta d'acord amb «l'ús inveterat de la gent de la població [i] de la comarca» (Arxiu General de la Diputació de Barcelona, sign. 3858, exp. 1, doc. 40, 16 de març de 1934).

El nomenclàtor de 1918 va tenir el seu reflex en la cartografia de la Mancomunitat, en particular els vuit fulls del mapa 1:100.000 publicats entre 1922 i 1925, així com en cinc més en preparació, entre els quals el titulat *Lleyda*.²⁷ Amb tot, el nomenclàtor no constituïa un punt i final. El prologuista afirma que:

És possible que, amb tot i haver-se tingut en compte tots els estudis fonamentals sobre noms de lloc de Catalunya, s'hagi d'esmenar la grafia d'alguns d'ells; la qual cosa serà degudament atesa en vinents edicions, si se'n te esment. [p. 6.]

En aquest sentit, el 1921, l'IEC establí una Oficina de Toponímia i Onomàstica, que fou dirigida per Josep M. de Casacuberta fins a la dissolució de la Mancomunitat. Aquesta oficina revisà la toponímia dels fulls de l'1:100.000, i això ens permet constatar un degoteig de noves determinacions de la forma normativa dels topònims; en destaquem una: Vilafranca del *Penedès* (nom del full 34, publicat el 1922). Així, en els fulls publicats van desaparèixer les *-y* (Boi, Rei) i les *b* finals (Vulpe llac, però encara Pachs). Hi trobem, tanmateix, algunes propostes gràfiques diferents de les de 1918, però també de les de 1933: Aufara [de Carles], Sant Vicents dels Horts, Santa Coloma *del* Gramanet...

El nomenclàtor de la Generalitat de 1933

La Generalitat republicana, tot just restablerta, va confiar l'estudi de la toponímia municipal catalana a una comissió formada per Pompeu Fabra, Josep M. de Casacuberta i Joan Coromines:

La present llista dels noms dels municipis del territori autònom de Catalunya és el resultat de l'encàrrec que la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans rebé de la Generalitat per decret de 20 d'abril de 1931. En aquest decret s'encomanava a la Secció Filològica la revisió dels noms quant a l'ortografia, i el restabliment de la forma catalana dels noms que havien estat castellanitzats.

Per acomplir dignament aquesta tasca els lingüistes de la Secció es lliuraren a estudis extensos de Toponímia comprenent, entre altres coses, recerques etimològiques, despullaments de textos antics per tal de conèixer la grafia medieval dels noms, i determinació de llur pronúncia actual.²⁸

La llista de noms dels municipis va ser aprovada pel Consell Executiu de la Generalitat de Catalunya el 13 de febrer de 1933, i inicialment es va fer pública en el llibre *Divisió territorial. Estudis i projectes. Nomenclàtor de municipis*. No fou,

27. C. MONTANER, *El mapa com a eina de govern: Centenari de la creació dels serveis geogràfic i geològic de Catalunya (1914-2014)*, Barcelona, Diputació de Barcelona - ICGC, 2015.

28. GENERALITAT DE CATALUNYA, *Divisió...*, 343.

però, fins al 13 de novembre²⁹ que s'aprovà un decret que determinava els noms «que la Generalitat de Catalunya adopta i que ara posa a la consideració dels Ajuntaments afectats». L'aprovació tenia, doncs, un «caràcter provisional», atès que es tractava d'obrir un breu termini d'al·legacions. El Govern entenia que la resolució definitiva havia de correspondre al Parlament, el qual no va arribar a tractar mai la qüestió (en això, el paral·lisme amb la divisió territorial és total).³⁰

Amb relació a la llista de la Mancomunitat, l'adoptada per la Generalitat el 1933 ampliava considerablement el nombre de topònims modificats respecte de la forma aleshores oficial a l'Estat: els 704 municipis que el 1918 conservaven pràcticament inalterada la denominació vigent es van reduir a 556 (del 65,6% al 52,6%). D'aquests, un petit nombre de casos (31) «recuperaven» la forma oficial, reconsiderada com a més correcta que la de 1918. Per exemple, en prescindir totalment de les *y* (tal com estableix la norma ortogràfica) es rehabilitaren les formes ja oficials d'Aiguafreda, Aiguaviva, Alguaire, Bellcaire i Sapeira.³¹

Segons el dictamen de la comissió encapçalada per Pompeu Fabra, la província de Lleida era la que partia d'una toponímia oficial més ajustada al català normatiu (56,5% dels municipis), mentre que la més allunyada de la norma era la de Girona (47,6%). Relacionem aquest fet amb el diferent tractament oficial donat als hagiotopònims: a la província de Lleida es van conservar la major part de les formes genuïnes (per exemple, Sant Esteve de la Sarga), mentre que a Girona es traduï el castellà gairebé tot el santoral (San Juan de las Abadesas).

De les 369 propostes de 1918, la comissió de 1933 en ratificava 217 (59%). Per tant, una cinquena part del total de municipis van veure confirmada la forma gràfica adoptada anys enrere per la Mancomunitat. L'acord dels ponents de la Generalitat amb els seus predecessors varia significativament per províncies: la coincidència més gran s'esdevé a Girona (29% de convalidacions sobre el total de topònims) i la més minsa a Lleida i Tarragona (14%).

La comissió de la Generalitat aportava 284 fórmules toponímiques noves, el 26,9% del total, la major part de les quals (259) van reeixir a llarg termini, i només un petit nombre (25) van ser esmenades posteriorment. En relació inversa amb les dades esmentades a l'apartat anterior, Tarragona era la província on calia fer més canvis respecte de la llista de la Mancomunitat (31,9% dels municipis amb el nom rectificat), mentre que a Barcelona i a Girona no va caldre fer-hi gaires rectificacions (prop del 23,5%).

29. *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya*, 119, 14-11-1933.

30. BURGUEÑO, *Història...*, 109-111.

31. En altres casos es van restablir articles (la Canonja, la Pobla de Claramunt, la Riera i la Secuita) i guionets (Palau-sacosta i Palau-sator), es va validar l'accentuació oficial (Àger, Bràfim, Castelldans, Vall-llobrega, Viladasens i Vilamacolum), es van descartar alguns usos de ç (Alfès i la Vansa), es va considerar més correcte *Eulàlia* que *Eulària*, es va escatir la correcció etimològica de la forma oficial en casos de neutralització vocàlica (Bellmunt del Priorat, Bescanó, Farrera, Tarroja de Segarra i –creiem que erròniament– Salomó), es van rehabilitar alguns determinatius oficials (Alòs de Balaguer, Os de Balaguer, Cabrera de Mataró) i es va descartar la forma Premià *de Baix*. També es rehabilità l'oficial *Lloà*, però en aquest cas, posteriorment es va arribar a la conclusió que la versió de la Mancomunitat, *Lloar*, era la correcta.

Un balanç

És obvi que durant el franquisme les propostes toponímiques de l'IEC van ser arraconades i es van restablir les formes oficials «clàssiques». Però, després de l'impuls que havia experimentat el català durant els anys de la Generalitat, res no podia tornar a ser el mateix. Es produeix aleshores, progressivament, un profund canvi de percepció: els topònims oficials de l'Estat (Bañolas, Tarrasa, Vich...) van deixar de ser entesos com a formes catalanes arcaïques per passar a ser identificats, directament, com a formes *castellanes* que no pertanyien al català. Perquè, malgrat totes les dissorts, el català disposava d'una norma i unes alternatives toponímiques en general acceptades i consolidades. Es produí, doncs, una mena de paradoxa perversa, una més de les generades per la dictadura. Si s'hagués conservat l'autogovern, possiblement les formes arcaïques simplement haurien estat substituïdes i oblidades, sense més ni més, sense cap rancúnia ni connotació negativa. En canvi, la seva imposició a finals del franquisme feia que esdevinguessin símbol de l'opressió política i cultural.

D'altra banda, durant la dictadura van aparèixer alguns noms de municipis nous, la major part com a resultat de fusions. En alguns casos es va emprar un pseudocatalà que, en tot cas, és clar que no era castellà: Isona y Conca d'Ala, Plans d'el Sio, Viella-Mitg-Arán. També excepcionalment, algun ajuntament va retocar el seu nom per tal d'adoptar (si fa no fa) la forma que avui en dia és oficial, com van fer Riudaura o San Vicente de Montalt (abans *de Llevaneras*).

Amb la recuperació de l'autogovern, la major part dels ajuntaments catalans van assumir sense objeccions la grafia adoptada per la Generalitat el 1933. El 1985 es pot considerar clos el procés de revisió toponímica i recuperació de les formes genuïnes catalanes (i occitanes, en el cas d'Aran). Encara darrerament algun municipi ha validat la forma que havia propugnat la Secció Filològica de l'IEC en temps de la República: Roda de Berà (2012) i l'Esquirol (2014).

Hi hagué més discrepància en el tema menor dels complements o determinatius,³² però en aquest treball no prenem en consideració els de creació posterior a la primera proposta de normalització toponímica (1918), de la mateixa manera que no comptem els municipis d'aparició posterior a 1933 (siguin fruit d'una segregació o d'una fusió amb canvi toponímic).³³ Definit així l'univers d'estudi, entre les escasses *novetats* toponímiques posteriors a 1933 (26) –deixant de banda aquelles que obeeixen a un canvi molt substancial de la denominació, com Alpicat, Bellaguarda, el Pla de Santa Maria, Sant Joan les Fonts, etc.–, podem distingir quatre tipus de discrepàncies amb allò que havia propugnat la comissió Casacuberta-Coromines-Fabra:

— Ajuntaments que han volgut conservar la forma tradicional i no accepten la forma normativa propugnada el 1933 (la qual indiquem entre parèntesi): Caba-

32. BURGUEÑO i AUBET, «Les reformes...».

33. J. BURGUEÑO i F. LASSO DE LA VEGA, *Història del mapa municipal de Catalunya*, Barcelona, Direcció General d'Administració Local, 2002.

- cés (*Cabassers*), Capmany (*Campmany*), Cassà de la Selva (*Caçà*), Lladó (*Lledó*), Massanes (*Maçanes*), Rialp (*Rialb de Noguera*) i també, en certa manera, Aguil·lar de Segarra (no *de Boixadors*) i Mollet de Peralada (no *d'Empordà*), així com Vinyols i els Arcs (no només *Vinyols*). També Tuixent és més pròxim a la forma antigament oficial, Tuxent.³⁴ També s'han bandejat formes populars però sense gaire tradició escrita que havien estat propugnades el 1933: es manté Caldes d'Estrac (i no *Caldetes*), Isil (*Gil*), Olesa de Bonesvalls (*Oleseta*), Sudanell (*Sonadell*), Ullastrell (*Ustrell*) i Urús (*Grus*). Cas a part és el de Lliçà d'Amunt, perquè no té cap fonament històric: no coneixem altra grafia tradicional que *de Munt*.
- Topònims que, d'acord amb nous dictàmens de l'IEC, han incorporat l'article: la Baronia de Rialb, el Lloar, el Pont de Suert i la Vall de Bianya.
 - Localitats de la vall d'Aran que han adoptat la grafia occitanoaranesa: Es Bòrdes, Escunhau i Vielha.
 - Altres canvis, imputables a una depuració etimològica: Prats i Sansor (no *Samp-sor*), Riudaura, Sant Martí d'Albars (no *del Bas*), Sant Martí Sesgueioles, Santa Llogaia d'Alguema (no *d'Algama*) i Santa Perpètua de Mogoda (no *de la Mogudà*).

QUADRE 3

Cronologia de l'oficialització catalana dels topònims municipals vigents el 1918

	<i>Inalterat</i>		<i>Esmena 1918</i>		<i>Esmena 1933</i>		<i>Esmena posterior</i>		<i>Total</i>
	<i>Nre.</i>	<i>%</i>	<i>Nre.</i>	<i>%</i>	<i>Nre.</i>	<i>%</i>	<i>Nre.</i>	<i>%</i>	
Barcelona	165	52,9	75	24	64	20,5	8	2,6	312
Girona	120	48,2	73	29,3	51	20,5	5	2	249
Lleida	183	56,5	44	13,6	87	26,9	10	3,1	324
Tarragona	100	54,1	25	13,5	57	30,8	3	1,6	185
Total	568	53,1	217	20,3	259	24,2	26	2,4	1.070

El quadre 3 presenta una síntesi de l'evolució esdevinguda entre les formes toponímiques municipals que eren oficials durant la segona dècada del segle XX i les actuals. En primer lloc, hi indiquem el nombre de municipis (sobre un total de 1.070, encara que en molts casos després van perdre la categoria municipal)³⁵

34. Curiosament, Tuixent designa el nucli de població, però el nom del municipi segueix el criteri de 1933: Josa i Tuixén.

35. L'univers d'estudi varia lleugerament en el temps degut a un petit nombre d'agregacions i segregacions municipals esdevingudes entre el primer any d'estudi i el darrer, 1918 i 1933. La llista de la Mancomunitat al·ludeix a 1.073 municipis i en la de 1933 comptem 1.057 noms; en un balanç global és possible treure conclusions respecte d'un nombre intermedi de 1.070 topònims, perquè la major part dels noms recollits el 1918, evidentment, no han desaparegut del mapa (encara que alguns sí, com ara Masies de Sant Pere de Torelló o Vall de Castellbò).

que avui en dia presenten, si fa no fa, la forma gràfica que ja emprava l'Estat vers 1910. Segonament, assenyallem el nombre de municipis per als quals va ser la Mancomunitat (llista de 1918) qui va definir la grafia correcta. En tercer lloc, hi ha el nombre d'aquells altres la grafia dels quals va ser establerta durant la República (1933). Finalment, hi ha els pocs ajuntaments (ens hi acabem de referir) que van establir els trets fonamentals de la seva denominació actual a partir de 1940, i que ho van fer en un sentit divers del que s'havia propugnat anteriorment.

Així, doncs, la major part dels topònims estudiats presenten continuïtat respecte de la forma que apareix en el cens de 1910 o la que era oficial l'any 1917 (deixant sempre al marge la forma de l'accent gràfic i la posterior addenda de nous complements o determinants). Com hem vist, l'adaptació dels noms oficials al català normatiu es produí en dues embranzides: la de la Mancomunitat, recollida en el nomenclàtor de 1918, i la de la Generalitat, en el de 1933. Les formes actualment oficials deuen més a la segona onada, la fabriana (prop d'una quarta part), que a la primera, tutelada per mossèn Alcover (una cinquena part). Per demarcacions, hi ha una clara dicotomia entre les províncies orientals i les occidentals: a Barcelona i Girona la major part de les esmenes procedeixen del temps de la Mancomunitat, mentre que a Lleida i Tarragona va ser més decisiva l'etapa de la Generalitat.

Viquipèdia: nova vida per a una toponímia obsoleta

Com dèiem al començament, a Catalunya (també a Galícia i a les Illes Balears),³⁶ els municipis només tenen un nom oficial, amb una ortografia coherent amb la normativa lingüística pròpia. L'Estat només empra noms com ara Eivissa, Girona, Lleida o Ourense. Així, doncs, les fórmules toponímiques castellanes –ben genuïnes en els casos d'Ibiza, Gerona, Lérida o Orense– no tenen pràcticament ús en instàncies públiques i resten confinades a l'àmbit privat, amb un ús variable.³⁷

La Real Academia Española no ha dictaminat res amb relació als topònims oficials modificats com a conseqüència de la normalització de les llengües minoritàries de l'Estat, però disposa d'un assenyat document sobre el tractament general dels topònims, que tot seguit extractem i comentem:

1. Topónimos con forma tradicional plenamente vigente en español, que, no obstante, aparecen con cierta frecuencia en los medios de comunicación con nombres o grafías propios de otras lenguas. Se prefiere la forma española, a no ser que haya caído en desuso o se haya producido un cambio de denominación: *Amberes* (no *Antwerpen* ni *Anvers*), *Ciudad del Cabo* (no *Cape Town*), *Milán* (no *Milano*) o *Nueva York* (no *New York*). [Creiem que aquesta llista en principi es podria aplicar en el cas espanyol a topònims com els quatre esmentats: Ibiza, Gerona, Lérida, Orense...]

36. Tret, ara per ara, del penós Maó/Mahón.

37. J. J. GARCÍA SÁNCHEZ, «La toponimia en los medios de comunicación españoles en castellano con especial atención a sus libros de estilo», <http://www.fomento.gob.es/NR/rdonlyres/C49D4959-0250-4058-9746-009AD56617ED/71711/topomediosespa%C3%B1oles.pdf>.

2. Topònims que carecen de forma adaptada al espanyol y se emplean tradicionalmente con la grafía propia de la lengua local [...]. Se respetan estas grafías, incluso en lo concerniente a su acentuación, por tratarse de formas ya asentadas en el uso: *Canterbury*, *Ottawa*, *Washington* o *Copenhague* (del anglés *Copenhagen*, en danés *København*). [Supòsit que creiem que pertoca a la major part dels topònims catalans: Manresa, Valls... En gallec, podem posar els exemples de Lugo o Vigo, i, en basc, d'Azpeitia o Zumarraga.]

3. Topònims cuya forma tradicional en espanyol ha caído en desuso en favor de la forma local. Se da primacía a la forma local: *Ankara* (antes *Angora*), *Bremen* (antes *Brema*) o *Maastricht* (antes *Mastrique*). [Aplicable als topònims catalans que havien tingut una versió catalana arcaica, i que al moment oportú esdevingué oficial a l'Estat, com ara Bañolas, Figueras o Vich, però que avui en dia pràcticament ningú no fa servir en cap context.]

Tanmateix, manca un estudi acadèmic que determini l'antiguitat i l'ús de les formes castellanes dels topònims de Catalunya. Això deixa el camp obert a interpretacions, al nostre entendre, abusives i equívokes de quins són els autèntics topònims castellans de Catalunya. Concretament, en l'enciclopèdia col·laborativa Viquipèdia s'observa una obsessió dels redactors en espanyol per salvar de l'oblit tots els topònims municipals vigents durant el franquisme. Pràcticament s'hi han abocat totes les formes oficials del cens de 1970. Com a justificació de la rehabilitació dels topònims preconstitucionals, els autors recorren reiteradament al diccionari de Madoz i als censos de població anteriors a 1981, encara que sovint d'una forma indirecta i, per això, amb errades.³⁸ No cal esmerçar gaire esforç a provar que aquestes grafies hagin estat oficials,³⁹ s'hauria de demostrar, en canvi, si realment s'han de considerar formes castellanes tradicionals (no grafies arcaiques catalanes o catalanes amb un vernís castellà), i també –tal com diu la RAE– que no hagin caigut completament en desús.

Pràcticament l'única font contemporània que addueixen els viquipedistes bel·ligerants com a argument d'autoritat és el *Diccionario de topónimos españoles y sus gentilicios* de Pancracio Celdrán.⁴⁰ El plantejament de l'autor lliga bé amb l'ànim

38. L'INE té alguns errors en un document sobre variacions dels municipis d'ençà de 1842 (http://www.seap.minhap.es/dms/es/web/publicaciones/centro_de_publicaciones_de_la_sgt/Monografias0/parrafo/011113/text_es_files/Variaciones-INTERNET.pdf) i en l'eina de cerca de l'evolució de la població municipal (<http://www.ine.es/intercensal/>).

39. Això ja ho fa, per exemple, una altra font d'autoritat per als viquipedistes: el *Tesouro... de topónimos* del CSIC, el qual simplement té cura a distingir les formes antigament oficials (Lérida) de les actuals (Lleida, anotat en negreta). Á. MALDONADO MARTÍNEZ i L. RODRÍGUEZ YUNTA, *El Tesouro ISOC de topónimos 2004*, Madrid, Centro de Información y Documentación Científica CINDOC (CSIC), 2004, disponible a: <http://digital.csic.es/bitstream/10261/30253/1/TesouroToponimos2004.pdf>.

40. P. CELDRÁN GOMÁRIZ, *Diccionario de topónimos españoles y sus gentilicios*, Madrid, Espasa Calpe, 2004. Potser cal recordar que *espanyol* no ha de voler dir forçosament «de llengua espanyola», sinó que pot al·ludir perfectament als «topònims presents a Espanya».

assimilista de les col·laboracions que forneixen la versió castellana de Viquipèdia, perquè associa nació espanyola i llengua espanyola, i no fa cap esment a l'existència d'altres llengües a la península per tal d'explicar la gènesi dels noms de lloc, fet realment notable. L'autor rescata indiscriminadament totes les formes escrites anteriors al restabliment de l'oficialitat del català, i encara n'inventa algunes, com *Puebla* de Segur. Aquest llibret mereixeria restar en l'oblit, però, atès que és esgrimit com a article de fe, cal fer palès que és ple d'errades i disbarats, i, per tant, no és precisament un indicatiu d'encert toponímic.⁴¹

A la versió espanyola de la Viquipèdia trobem topònims de municipis catalans en formes diverses, algunes són híbrides i fins i tot n'hi ha de correctes. Però igual que el recull toponímic que els guia, la major part de les entrades en destaquen la grafia preautonòmica. No hi manquen, però, formes mixtes o castellanitzades inventades pels col·laboradors (o bé per l'autor en qui sovint s'inspiren), perquè realment no tenen cap precedent històric legal: La Armentera, Bellmunt del Priorato, La Bisbal del Ampurdán, Casteldefels, Castellón de Farfaña, Corbera de Ebro, Hospitalet del Infante, Pachs del Panadés, Puebla de Masaluca, Puebla de Montornés, Puebla de Segur, Puente de Armentera, San Andrés de Llavaneras, San Antonio Vilamajor, San Martín de Liémana, San Juan les Fonts, San Julián de Cerdañola, Sardañola del Vallés, Sentforas, Tosa de Mar, Vilafan, Vilallonga del Campo i Vilasar de Dalt.⁴² També s'empra Ager sense accent, malgrat que és present en tots els censos antics. És clar que també obliden l'accent d'Organyà (*Orgaña*), la Nou de Gaià (*Gaya*), Frontanyà (*San Jaime de Frontanya*) o n'hi posen allà on no toca

41. Esmentem algunes perles de la seva informació geogràfica. «Cornudella de Montserrat [!]. Villa tarraconense en el partido judicial de Falset, entre los montes de Montsant y Prades» (278). «Fígols y Aliñá [...] Villa barcelonesa en el partido judicial de Berga» (330), realment és un municipi de l'Alt Urgell (Lleida). «Puerto de la Selva [...] El predicado alude a la comarca donde se encuentra» (642), en realitat és a l'Alt Empordà, no pas a la Selva. «Siurana de Prades. Villa gerundense [!] entre Cornudella de Montsant y Ciurana» (744). «Tor de Querol [...] Lugar leridano en el partido judicial de Sort, en el valle pirenaico de Querol» (778), en realitat poble i vall són a la Cerdanya francesa, el confon amb Tor (Alins). Abunden informacions molt desfasades, com ara referir-se a partits judicials (Sort, Villafranca del Bierzo, etc.) suprimits des de fa més de quatre dècades. Una perla en aquest sentit consisteix a ressuscitar el municipi de Sant Martí de Provençals, unit a Barcelona el 1897: «Villa barcelonesa en el partido judicial de la capital, no lejos del río Besós» (701). No ens pertoca jutjar etimologies, però sí que ens ha cridat l'atenció el pueril «Gélida [...] por lo riguroso de sus temperaturas» (361). El tema dels gentilicis mereixeria igualment comentari, perquè n'hi ha de fantàstics, com l'afirmació que els naturals de Vallbona de les Monges són «monchos» o que els naturals de Sabadell els diuen «judíos o gitanos» (683). Però centrant-nos en la grafia, inclou algunes referències castellanitzades o deformades que mai no han estat registrades en l'esfera oficial, com ara: Alpícat, Arnés, Arsegüell, Bellvis, Casteldans, Castellón de Tor, Castellvi de Rosanés, Castillo del Areny, Coll de Amat (per Colldarnat, a la Vansa), Gélida, Gràñena de Cervera, La Guardia Helada (la Guàrdia Lada), L'Horta de Sant Joan, Salas Pallás, La Seo d'Urgell, Torrá de Riubegrós, Ullastret o Ullestret o Ustrell (en relació amb el poble vallesà, i barreja els noms del gironí Ullastret amb Ullastrell) i Valvidrera.

42. Tampoc no ha tingut mai vigència Margalef *de Montsant*, però, en aquest cas, no hi ha castellanització i té algun ús informal.

(*Monjós, Navarclés, Sant Aniol de Finestrás*) i fins i tot s'inventen dièresis (*Pruït*). Tot plegat posa de manifest la ignorància i l'animositat catalanòfoba dels autors.⁴³

Centrem-nos, però, en el gruix dels topònims municipals que s'hi empen, i que, com diem, presenten la grafia que fou oficial durant la major part dels segles XIX i XX. D'acord amb les dades que hem aportat: ¿poden ser considerats castellans (i no pas catalans) els 568 topònims que mantenen avui en dia bàsicament la mateixa grafia que ja era oficial fa un segle? ¿Es poden considerar castellans (i no pas catalans) els 704 topònims antigament oficials i que la Mancomunitat va validar en el nomenclàtor de 1918? ¿Poden ser considerades castellanes les formes arcaiques del català que van ser oficials, i que –calculem– sumen 915 topònims dels municipis existents el 1860 (tres quartes parts del total)? ¿Algú pot creure que grafies com Balsareny, Bell Lloch, Bellmunt, Castellar de Nuch, Espluga de Francolí, Estany, Fontllonga, Gessa, Llardecans, Maspujols, Montmajor, Plans d'El Sió, La Pobleta de Bellvehí, Puigreig, Riudellots, Tornabous, Valls, Verges o Viladecans (sempre segons les versions que en dona la Viquipèdia castellana) són topònims en espanyol i no altra cosa que topònims catalans, tot i que en algun cas la grafia sigui clarament millorable?

Caldria, com diem, una clarificació de la qüestió. Les formes gràfiques oficialitzades a finals del segle XVIII i començaments del XIX han de ser considerades, en la major part, simplement com a formes arcaiques de català.

Les castellanitzacions autèntiques són fàcils d'identificar i en són moltes menys: el 1860 n'hi havia 171, principalment (76) referides a noms de sant (hagiotopònims). Però la immensa majoria de les castellanitzacions evidents no són anteriors a 1750. Tenen prou «pedigrí» per reivindicar-les? Som del parer que els topònims en una llengua forana tenen la seva raó de ser quan són vius en la població actual, o bé se'n troben testimonis escrits força reculats i alhora responen al geni de la llengua en qüestió. *Vique* fou un neotopònim realment adaptat al castellà, però que no va arrelar ni en l'administració;⁴⁴ en canvi, no és cap mot castellà *Vich*: aquesta grafia desconcerta al parlant castellà i l'indueix a una pronunciació impossible en la seva llengua, més encara que el consonantisme final de *Vic*.

La major part de les castellanitzacions no són fruit d'una antiga adaptació espontània, poc o molt popular, sinó una trista conseqüència de la supressió del règim foral català, deformacions matusseres imposades per règims sovint absolutistes i sempre uniformistes. A més, avui en dia, aquells noms no presenten cap utilitat pràctica ni impliquen una especial comoditat per el parlant castellà. No hi ha cap necessitat de recuperar unes grafies esdevingudes obsoletes. A una persona no catalana no li resulta més comprensible i fàcil de pronunciar, posem per

43. En aquest sentit, alguns topònims apareixen adjuntant-hi, de manera supèrflua (atípic a l'enciclopèdia virtual), però sens dubte amb tota la intenció, el nom de l'Estat al qual pertanyen, com ara: «Calaf (España)», «Prades (España)», «Seva (España)», «Verges (España)»...

44. Una altra adaptació al castellà, encara que poc usual, fou *Matarón*. Moltes més són les adaptacions al francès que tenen més de dos segles i mig d'antiguitat: Barcelone, Cervere, Figuières, Rose, Sabadel, Vails...

cas, *Pachs i Puigvert* que no pas *Pacs i Puigverd*. No ha de ser un repte insuperable entendre que la *ny* catalana no és altra cosa que l'equivalent de la seva *ñ* (com altres llengües romàniques empen altres dígrafs). Només des de la catalanofòbia més obtusa pot haver-hi interès a reivindicar les formes que van ser oficials durant la dictadura, moltes de les quals resulten ridícules i fins i tot ofensives per a la major part dels ciutadans (*San Justo Desvern*, *San Lorenzo de la Muga*...). Els nostàlgics d'aquell règim que encara ara volen dir *Castillo de Aro*, *Puerto de la Selva*, *San Quirico de Tarrasa*, *Vilella Baja*, *Villanueva de la Barca*... és clar que neguen a Catalunya tota capacitat de decidir... fins i tot respecte de la manera com cal escriure els seus noms de lloc. No cal comptar amb la seva comprensió. El problema rau en el fet que els administradors de l'enciclopèdia virtual emparin el filibusterisme dels redactors de la Viquipèdia en espanyol.⁴⁵

45. Costaria poc, en darrera instància, situar en posició destacada la forma oficial, deixant la *castellana* en una posició inferior, per exemple, i emprant un cos tipogràfic menor, tal com es fa en les fitxes annexes de les localitats. Per descomptat, també ens semblaria correcte el tractament recíproc, a la versió catalana de la Viquipèdia.

[PS: Actualment té més repercussió i suposa un problema més greu l'abundant presència de toponímia de Catalunya desfasada o errònia (segurament treta de la Viquipèdia) en la cartografia de Google en espanyol.]